

Juryverslag Gouden Poëziemedaille 2024

De juryleden ervoeren de ontvangst van de ingezonden boeken als een geschenk: in 2022-2023 verscheen een gevarieerd aanbod van speelse bundels, prachtig vormgegeven prentenboeken op rijm, prikkelende poëzie. Niet alle boeken die voor de zesde editie van de Gouden Poëziemedaille en de Poëziesterren werden ingestuurd, passen ook in het wedstrijdreglement. Verhalen op rijm vielen af – hoe sterk ook, net als bloemlezingen uit eerder werk of verzamelbundels van meerdere auteurs. Graag melden we hier toch *Wees welkom boven op mijn beste hoed*, waarvoor Daniel Billiet, Jos van Hest, Gil vander Heyden en Bette Westera gedichten uit de Nederlandstalige canon selecteerden en er nieuwe gedichten voor jongeren bij creëerden: een knap ‘gesprek’ tussen klassieke en hedendaagse dichters met duidelijk didactisch potentieel, vanaf de derde graad van het basisonderwijs, en wellicht nog meer voor het secundair.

Na uitsluiting van alle inzendingen die niet aan het reglement beantwoorden, dongen nog 20 bundels mee naar de Gouden Poëziemedaille 2024. Dat is helaas opnieuw een daling in vergelijking met de voorgaande editie, toen nog 26 bundels kans maakten op de medaille, wat ook al minder was dan de 34 van de editie daarvoor. Het doet de vraag rijzen of er een aanpassing van het reglement nodig is om het toch al beperkte aanbod poëzie breder te vatten, met bijvoorbeeld oog voor tijdschriften, geen beperking volgens leeftijdscategorie en ruimte voor verzamelbundels. Tegelijk wil de jury geenszins bijdragen aan het ‘veilige’ parcours dat uitgevers lijken te willen lopen door voornamelijk dichters uit te geven die hun sporen ruim hebben verdiend; ze is zich bewust van de onevenwichtige verdeling tussen Nederlandse en Vlaamse schrijvers, en mist bij die schrijvers ook de diversiteit die stilaan wel haar weg vindt naar de gedichten zelf.

Met de toekenning van de Gouden Poëziemedaille hoopt de jury te tonen hoe rijk en inspirerend goede poëzie kan zijn voor een brede groep lezers. De jury was dan ook blij via de selectie van de Poëziesterren een vangnet te hebben voor bundels die buiten de shortlist vallen: zo kan zij gedichten in de kijker plaatsen die anders verdrinken in een bundel die nog niet overtuigt als geheel, maar waaruit wel een beloftevolle dichterlijke stem spreekt. Meerdere bundels zullen door hun samenhang of vormgeving beginnende en zoekende lezers aanzetten méér te lezen, wat in het kader van leesbevordering sterk toe te juichen is. Een uitdaging voor de jury is de toenemende kloof in taalvaardigheid. Wanneer wordt de taal in poëzie een struikelblok en uitsluitingsmechanisme? De jury wenst uitdrukkelijk poëzie te belichten die gelaagd en talig prikkelend is, die lezers raakt met taal én emoties, maar waarin die taal geen hindernis vormt voor inclusiviteit. Niet alle gedichten zullen meteen alle lezers bereiken, maar zij moeten wel een liefde kunnen voeden die groeit met het lezen, zéker wanneer zij door vaardige leerkrachten of andere begeleiders tot leven worden gebracht. Aan die maatstaf beantwoorden in de ogen van de jury vijf bundels; zij vormen de shortlist.

In *Zo voelt dat* versmelt het vakmanschap van Bette Westera en Sylvia Weve (alweer) tot een bundel die lezers in tekst én beeld vraagt om hun perspectief te verschuiven. Veertig gedichten laten telkens andere ‘dingen’ aan het woord, van ‘bergschoenen’, ‘donderbui’ en ‘smeltende gletsjer’, tot ‘wachtende gedachte’ of ‘het winnende doelpunt’; evenveel paginavullende prenten puzzelen met kleur, vorm en textuur. Westera speelt handig met de letterlijke en figuurlijke betekenis van woorden en zinsneden, wat taalplezier en humor brengt. Zo moeten de bergschoenen na een stevige bergwandeling ‘ook nog dalen/ maar konden voor het zover was/ nog lekker even op de pas/ twee frisse neuzen halen’, of weet

het cadeautje ‘al weken in de kast, verpakt in paars papier (...) niet wat er in mij zit. Een pop? Een knuffeldier?’ Het blijft gissen – ‘Ik ben niet groot, en ook niet zwaar. Een teddybeer misschien?/ Kan best, ik voel vanbinnen nogal harig’ – maar kijken durft het niet, ‘want dan ben ik nog niet jarig!’ Even uit evenwicht geraken door met andere ogen te kijken is verfrissend en verrijkend, maar de vraag rijst of jonge lezers ook genoeg talige bagage hebben om de humoristische ontlading te vatten. Het duidelijke concept brengt ook een zekere herhaling teweeg, waarbij de dingen net te vaak een slachtofferrol vervullen – een bundel om mondjesmaat te consumeren.

Een kaleidoscopische blik vraagt ook *Dat boek met die bananen*. Vers na vers schittert Erik van Os in deze tot speelse bundel uitgesponnen stijloefening, heerlijk cartoonesk geïllustreerd door Jan Jutte, die in zijn tekeningen eveneens poëzie bedrijft. Bij ‘Bananen kunnen zo moeilijk doen’ defileert een banaan in een pak met knopen, met op de achtergrond de uit blauwe patroontekeningen gegroeide bananen met rits en drukkertjes, want ‘Bananen kunnen zo moeilijk doen./ Ik krijg ze vaak niet open.//En dan trek ik eraan/ en dan duw ik erop/ en dan knijp ik hem/ bijna tot prut’. Zo worden in ‘21 kromme versjes’ allerlei aspecten van de banaan onder de loep genomen, van absurde onzin in ‘De aap van Sinterklaas’ tot het bijna filosofische ‘Aan de muur’ waarin de ‘banaan/ in een lijstje [is] gedaan’. Ritme, rijm én humor maken de gedichten laagdrempelig, en nemen lezers bijna ongemerkt mee langs tal van vergelijkingen en beeldspraak.

Ik denk dat ik ontvoerd ben van Pim Lammers brengt gezinnen en families zonder twijfel het meest divers in beeld, zonder daarbij aan toegankelijkheid en herkenbaarheid in te boeten. Opboksen tegen een oudere broer, omgaan met een zus als ‘Gehoorzaam volk / in Grote Zussenland’, gemis na een scheiding, vanzelfsprekende verliefdheden – ‘Mama is op papa, papa ook op haar./ Mijn oma was op opa./ Mijn tantes zijn op elkaar’ – of afspringende relaties – ‘na drie jaar en zeven maanden verkering,/ was Lidewij, het ex-vriendinnetje van mijn broer,/ óók een beetje van mij’, een neef die make-up draagt, een tante die ‘in elk hokje uit de toon [valt]’, een gepaste straf voor een pester uit de klas, ouders ruilen... Met bedrieglijke vanzelfsprekendheid beschrijft Lammers ze allemaal, vaak met voorzichtig rijm en treffend gekozen beelden. Zoals in ‘Opa’: ‘Maar ze hoeven niets meer te zeggen./ Ik weet het, ik heb het al door./ Ze hoeven me niets meer uit te leggen./ De stilte was ze voor.’ *Gelukig en blij* brengt in illustraties en gedichten de rust en helende kracht van een zorgboerderij, waarop de bundel lezers een tijdlang laat meelopen. Sommige dieren keren steevast terug: schildpad J.J. Vandervlies, de bekvechtende katten Hannes en Hassan, de tuinkabouters, de Betuwse ezeltjes... Nu en dan doen naamkeuzes of woordgebruik erg Noord-Nederlands aan naar Vlaamse taalvaring. Toch spreken de gedichten op meerdere niveaus aan: van beschrijving tot metafoor. Zo vinden de Betuwse ezeltjes het ‘fijn./ Als alles zo spannend hetzelfde mag zijn’ of is de zomer ‘een oma/ met plakkerige zonen’, ‘voortdurend/ met haar armen wijd’. Sommige gedichten volgen een patroon dat trouwe lezers herkennen uit eerder werk, zoals in de ‘Toespraak bij de herdenkingsplechtigheid voor de slachtoffers van de muggendansvlucht’, of de twee opeenvolgende gedichten ‘Wat moet je met woede als je die zelf niet voelt’ en ‘Wat moet je met woede die jij als enige voelt’. Daarin klinkt uiteraard ook de unieke stem van de schrijver, en zijn pleidooi voor meer zachtheid, verbinding en betrokkenheid.

Uniek en uitdagend is *Kapitein in hangmat* van de nog minder bekende Kasper Peters. Zijn poëtische bespiegelingen en observaties vragen traag kijken en lezen, zoals in ‘uitzicht’: ‘ik heb een konijn zien/ slapen op vers gras/ een kat een kus zien/ geven aan een muis// toen ik in het midden/ van een verhaal zat/ op bed op een zomerdag/ en uit mijn raam keek’. De

weergegeven ervaring – zoals het gemis van een knuffel – staat niet altijd op dezelfde hoogte als de gekozen beelden, wat maakt dat lezen en voelen in een soort spreidstand komen te staan. Wie is er bijvoorbeeld aan het woord in ‘Janneman’? ‘nu hij een nacht in de zandbak/ heeft geslapen is hij flink/ omdat hij niet huilde// straks mag hij in de wasmachine/ gelukkig kun je liefde/ niet uit een vacht wassen’. De jury looft zijn observatievermogen en verbeeldingskracht, maar acht meerdere gedichten uit de bundel eerder geschikt voor ervaren lezers.

Het mag duidelijk zijn dat de jury zich vooral liet bekoren door bundels die een ‘Gesamtkunstwerk’ vormen: ze rijgen tekst en beeld aan elkaar, hebben oog voor vormgeving en een verzorgde uitgave. Het meest gaat dat op voor *Gelukkig en blij* van Edward van de Vendel en Martijn van der Linden, die dan ook wordt bekroond met de Gouden Poëziemedaille 2024. *Gelukkig en blij* overstijgt genregrenzen, en is prentenboek en dichtbundel ineen. Dankzij het idee van de zorgboerderij, de terugkerende personages en de aan elkaar gekoppelde gedichten klikt alles in elkaar. Edward van de Vendel geeft zijn stem aan de dieren en draagt zo actuele thema’s aan die lezers van verschillende leeftijden en lees- en leefervaring kunnen aanspreken. Bij elke lezing dienen zich nieuwe ervaringen aan.

De jury bestond dit jaar uit volgende leden:

- Juryvoorzitter Frauke Pauwels (postdoctoraal onderzoeker kinder- en jeugdliteratuur Universiteit Antwerpen)
- Heleen Rijckaert (beleidsadviseur onderwijs Taalunie)
- Marlies Algoet (lector & onderzoeker taal Educatieve Bachelor Kleuteronderwijs / coördinator PG Leescoach)
- Trui De Waele (leerkracht-leeskracht basisschool Crombeen Gent)